

המערערות (קובלת): אוניברסיטת תל אביב
ע"י בא כוחה עו"ד ירון זהבי

-נג ד-

המשיבה (הנקבלת): פלונית
באמצעות באת כוחה

פסק דין

1. זהו ערעור על פסק דינה של כב' הממונה על המשמעת מיום 26.11.23 שהרשיע את הנקבלת על פי הודאתה בעבירות על פי סעיף 29.4 ו-29.3 לתקנון משמעת סטודנטים, שתיהן עבירות הונאה.
2. הנקבלת היא תלמידה לתואר שני.
3. כמפורט בסעיף 2 להחלטת הממונה, במסגרת מטלה בקורס הנדרשת לצורך סיומו בהצלחה, שבה היה עליה לגייס סטודנטים להשתתף במחקר ולמלא שאלונים, נתפסה כשענתה בעצמה על השאלונים. בפרט, על פי הקובלנה, הנקבלת גייסה ארבעה נבדקים, העבירה את פרטי הקשר שלהם ועדכנה שהכל מתנהל כשורה, אך התברר שהיא זו שמלאה את כל השאלונים בעצמה, בהציגה זאת כאילו הנבדקים החיצוניים הם שמילאו אותם.
4. כב' הממונה על המשמעת החליטה כי למרות שמדובר בעבירת הונאה חמורה, ולמרות שהיא קיבלה את טענת האוניברסיטה כי "בדיית נתונים חותרת תחת מהותו של המחקר האקדמי, תהליך המבוסס על יושרה, קפדנות ומהימנות באיסוף הנתונים" וכי "מדובר במעשה חמור מאוד, קל וחומר כשנעשה על ידי תלמידה המעידה על עצמה שהיא שואפת להיות תלמידה לתואר מחקרי" (פסקה 5 לפסק דינה של הממונה) העונש של הרחקה בפועל בגין עבירות הונאה אלה עליו מנחה התקנון לא יהיה צודק, לאור נסיבות מקלות שהנקבלת טענה להן במסגרת הטיעונים לעונש. בהתאם, העונש הומתק כך ששני סמסטרים (סמסטר א' וב' של שנת תשפ"ד) יהיו ניתנים להמרה ב-80 שעות לטובת הציבור בתיאום ופיקוח של דקנאט הסטודנטים, וביצוען עד לתום סמסטר ב' יהיה תנאי לקבלת הציונים בקורסים המסתיימים בסמסטר ב', פסילת הקורס נשוא הקובלנה, והרחקה על תנאי למשך שני סמסטרים למשך שנה (פסקה 9 לפסק דינה של הממונה). מכאן הערעור של האוניברסיטה, הקובלת, על קולת העונש. במסגרת הערעור, האוניברסיטה מבקשת להטיל על הנקבלת עונש של הרחקה בפועל מהלימודים למשך שני סמסטרים לפחות, כפי שמנחה התקנון.
5. קיימת בין הצדדים מחלוקת עובדתית לגבי הנסיבות המקלות. הנקבלת טענה להן במסגרת הטיעונים לעונש, אך בערעור שבפנינו, ב"כ האוניברסיטה טען כי טענות אלה אינן נכונות עובדתית, וכי לא ניתנה לו הזדמנות להפריך אותן, משום שהן נטענו בשלב הטיעונים לעונש, ללא הליך הוכחות או הצגת ראיות.
6. יחד עם זאת, כפי שיפורט להלן, אין צורך להכריע במחלוקת עובדתית זו, משום שיש לקבל (חלקית)

את הערעור של האוניברסיטה על קולת העונש.

7. בפרט, לגבי הנסיבות המקלות, נתבסס כאן על פסק דינה כב' הממונה על המשמעת בפסקה 3 לפסק דינה, המסתמכת על טיעוניה של הנקבלת במסגרת הטיעונים לעונש: בתחילה הנקבלת התבקשה במסגרת הקורס לאתר משפחות המגדלות ילד על הרצף האוטוטי לציורך השתתפות במחקר המתנהל במעבדה של המרצה. הנקבלת איתרה וגייסה משפחות כאלה, אך המרצה הסבירה לה כי הן אינן מתאימות לניסוי, משום שהניסוי היה על משפחות דוברות עברית והיה מדובר במשפחות דוברות ערבית. הנקבלת הסבירה למרצה כי היא איננה מכירה משפחות דוברות עברית ולכן היא תתקשה מאוד לגייס משפחות כאלה. הנקבלת הציעה לתרגם את התוצאות, אך הוסבר לה שאין זה אפשרי. בעקבות זאת, המרצה נאותה להחליף את המשימה של הנקבלת במשימה אחרת. במשימה החדשה, היה על הנקבלת לאתר עשרה סטודנטים בשנה הראשונה ללימודיהם האקדמיים, בתחום כלשהו, דוברי עברית, כדי שאלה ימלאו שאלון פעמיים ביום במשך כמה ימים על איכות השינה שלהם ומצבם הרגשי. הלינקים לשאלונים נשלחים ישירות מהמעבדה של המרצה אל משתתפי הניסוי. הנקבלת איתרה סטודנטים דוברי עברית להתנדב לניסוי, אך הדבר היה כרוך בקושי גדול יותר משל חבריה דוברי העברית בכיתה, שיש במעגלים החברתיים שלהם יותר סטודנטים דוברי עברית. אולם כמה מהסטודנטים שגייסה לבסוף לא עמדו במשימה של מילוי השאלון פעמיים ביום, וחלקם גם ביקשו תשלום, ופרשו מההשתתפות במחקר. הנקבלת טענה כי היא פנתה למזכירות החוג וביקשה להחליף את הקורס בקורס אחר, אך נאמר לה שהדבר לא אפשרי.

8. על רקע הנסיבות הנטענות האמורות, על פי קביעת הממונה על המשמעת, הנקבלת זיפה תשובות לשאלונים כמה פעמים, ושלחה אותן אל המרצה כאילו מולאו על ידי סטודנטים שגייסה. התגלתה בשל חפיפה בכתובות ה-IP שמהם נשלחו השאלונים, ואי-הלימה עם מין המשיבים בנוסח התשובות.

9. סעיף 30א לתקנון המשמעת הסטודנטיאלי קובע כי:

"הורשע תלמיד בעבירת הונאה, דינו יהיה הרחקה בפועל מהאוניברסיטה לשנת לימודים אחת לפחות. על אף האמור לעיל, יהיה רשאי הממונה לחרוג מכך במקרים מיוחדים ומטעמים מיוחדים שיירשמו".

10. בפסק דין מנחה של בית דין זה (ע 2015-5), בהרכב בראשותו של נשיא בית הדין דאז פרופסור שרון חנס, נדונה עבירת הונאה של תלמידה שבמסגרת קורס במעבדה הגישה דו"ח ניסוי כאשר החלקים הנוגעים לתוצאות המדידה בו מועתקים מדו"ח אחר ואינם משקפים את הניסוי אותו ערכה התלמידה במעבדה. הממונה על המשמעת דאז, פרופסור רועי קרייטנר, גזר על הנקבלת הרחקה בפועל מהאוניברסיטה לשני סמסטרים, כאשר את הסמסטר השני של ההרחקה ניתן להמיר בעבודות שירות בקהילה, פסילת הקורס נשוא הקובלנה, והרחקה על תנאי של שנה למקרה של עבירת הונאה נוספת בתוך שנתיים (פסקה 3 לפסק הדין). לדברי הנקבלת שם, היא לקתה בדיכאון לאחר לידת בנה הבכור עובר לביצוע העבירה, וסיפקה תיעוד רפואי בנוגע למצבה. לדבריה היא נאלצה להתמודד גם עם כאבים פיזיים לאחר הלידה, ומלאכת הטיפול בבנה הבכור נפלה על כתפיה ללא כל סיוע מצד משפחתה וחבריה (סעיף 5 לפסק הדין). יתרה מזו, המערערת טענה כי לאור אמונתה הדתית, ובשונה מחבריה לקורס, היא נאלצה לבצע את מלוא מטלות המעבדה לבדה, מאחר שצוות לה שותף ממין זכר, ולמרות בקשתה לא ניתן היה למצוא סטודנטית שתשמש לה כבת זוג למשימה. הממונה על המשמעת דאז קבע כי אין נסיבות אלה מכשירות עבירת משמעת. הנקבלת שם גם הביעה חרטה והודתה בעבירה. כפי שקובע בית הדין שם:

- "מדובר, אם כן, בעבירת הונאה אשר מלווה בנסיבות מקלות להכביר. השאלה העומדת לפנינו בערעור זה היא עד כמה ניתן להקל בעונש על עבירות הונאה כאשר חלות נסיבות מעין אלו."
11. פסק הדין המנחה הנ"ל, שלא נזכר בהחלטת הממונה שבפנינו, החליט לקבוע קביעה עקרונית ומנחה לגבי שאלה זו. בראשית דבריו, הוא קבע עקרונית כי:
- "עבירות הונאה באוניברסיטה אינן שונות במהותן מעבירות צווארון לבן אשר נדונות בהליכים פליליים בבתי המשפט של המדינה. הונאה באוניברסיטה נעשית על מנת לקבל דבר במרמה, ומכאן ההקבלה."
12. בהתאם לכך, סקר בית הדין בפסק הדין הנ"ל את מגמת החמרה של בית המשפט העליון בישראל כלפי עבירות צווארון לבן (פסקאות 10-13 לפסק הדין). בהמשך, קבע בית הדין כי נקודת המוצא לענישה איננה עונש המינימום של שנת הרחקה, הקבוע בתקנון, אלא הרחקה של לפחות שלושה סמסטרים, שרק אחד מהם ניתן להמרה לעבודות שירות (פסקה 21 לפסק הדין).
13. לב ליבו של פסק הדין המנחה הנ"ל נוגע לקביעת רף מינימלי לענישה כאשר קיימות נסיבות מקלות למכביר, כפי שהיה בפרשה שנידונה שם. בית הדין קובע, בפסקה 23 לפסק דינו, כי:
- "עונש של הרחקה מינימלית בפועל לסמסטר אחד בלבד חייב להישמר למקרים שבהם אכן מתקיימות נסיבות משמעותיות שכאלו לקולא, והודאה באשמה בליווי חרטה כנה לא יענו על דרישה זאת במקרה הרגיל. לבסוף, גם במקרה שבו הצטברו נסיבות רבות לקולא, כמו במקרה שלפנינו, אין זה ראוי לחרוג מעונש הרחקה מינימלי בפועל של סמסטר אחד (ולא ניתן להמיר אותו לעבודות שירות)."¹
14. בפסקה 24 לפסק הדין המנחה הנ"ל מפורטות כמה הנחיות נוספות לגבי ענישה, שכמה מהן נראות רלוונטיות לענייננו. בפסקה 24 ג' קבע בית הדין כי יש להתחשב בנסיבות מחמירות כגון שימוש באמצעים מתוחכמים ושימוש באמצעים טכנולוגיים. בפסקה 24 ד' דן פסק הדין בנסיבות מקלות כדוגמת הבעת חרטה, מצב נפשי קשה, מצוקה כלכלית, מצב משפחתי חמור, או שהנאשם הודה בהזדמנות הראשונה, ומציין כי יש לקחת זאת בחשבון, אולם, כפי שמדגיש פסק הדין:
- "בכל מקרה בעבירות הונאה יורחק הנאשם לסמסטר אחד לפחות בפועל מבלי יכולת להמיר אותו סמסטר בעבודות שירות. כל זאת להוציא מקרים נדירים שבנדירים כגון סטודנט שחלה במחלה קשה לאחר העבירה ויש לעשות עימו חסד ולהתיר לו לסיים את לימודיו בהקדם. באוניברסיטת תל אביב לא יקוב הדין את ההר, אך אין להקל ראש בחיוניות של הרחקה בפועל בתגובה לעבירת הונאה."
15. אם נחזור לעניין שבפנינו, כיון שהמחלוקת העובדתית בין האוניברסיטה לבין הנקבלת לא התבררה מול הממונה על המשמעת, כאמור הנחת העבודה של פסק דין זה, לצורך העניין, היא כי כל דבריה של הנקבלת לגבי הנסיבות המקלות הם נכונים. על הנסיבות המקלות שקדמו לעבירה, שנזכרו לעיל, הוסיפה ב"כ הנקבלת בפנינו נסיבות אישיות ולפיהן, בנוסף לכך שהנקבלת הודתה בעבירות והביעה חרטה עמוקה על מעשיה, אביה של הנקבלת נפטר לפני כשנה ופרנסת הבית תלויה בה. ב"כ הנקבלת הוסיפה כי הרחקת הנקבלת משנת הלימודים תשפ"ד תדחה את זכותה לתואר מוסמך ותשפיע באופן נחרץ על יכולת השתכרותה ואפשרותה להתקבל לעבודה בתחומה. עוד הוסיפה ב"כ הנקבלת כי הנקבלת היא בשנת לימודיה האחרונה לתואר מוסמך אשר כוללת סמינר שנתי, ולפיכך הרחקה לסמסטר אחד בפועל תהווה דה פקטו הרחקה בפועל לשנה שלמה (פסקה 2 לתשובת הנקבלת לערעור).

¹ יצוין כי פסק הדין לא יישם את הנחיותו להחמרה על המקרה שלפנינו, בגלל האופי התקדימי של ההחלטה דאז והתמשכות ההליכים שם לאחר תחילת הסמסטר.

16. יחד עם זאת, נראה שלא יכול להיות חולק כי לא מדובר כאן במקרה נדיר שבנדירים מהסוג שהוזכר בפסק הדין המנחה. גם אם תלמיד שעליו לבצע מטלה אקדמית נתקל במבוי סתום, משום שהוטלה עליו משימה שהוא איננו יכול בשום אופן לבצע, תהא הסיבה אשר תהא, הפתרון למבוי סתום זה לא יכול להיות ביצוע תרמית, זיוף, או עבירת הונאה אחרת. על התלמיד להציף את אותו מבוי סתום בפני המרצה, ואם יש צורך, בפני הנהלת החוג או הפקולטה. זוהי הסיבה שגם אם מדובר בנסיבה מקלה, המצדיקה המתקה של העונש משני סמסטרים של הרחקה בפועל, כפי שמנחה התקנון, לאחד, בוודאי שאין מדובר במקרה חריג שבחריגים המצדיק היעדר הרחקה בפועל כלשהי. כל אמירה אחרת תפגע באופן קשה מדי בהרתעה מפני ביצוע עבירות הונאה, שתקנון המשמעת חותר אליה, ובטוהר המידות הנדרש במסגרת עבודה אקדמית באוניברסיטה.

17. על כן יש לקבל חלקית את הערעור של האוניברסיטה, ולגזור על המערערת עונש של הרחקה בפועל לסמסטר אחד שלא יכולה להיות מומרת בעבודות שירות, והרחקה לסמסטר נוסף, שניתן להמיר בעבודות שירות של 40 שעות. בנוסף, יבוטל הקורס נשוא הקובלנה ותהיה הרחקה על תנאי לשני סמסטרים למקרה שתהיה עבירת הונאה במשך שנה מהיום. עם זאת, לאור העובדה כי שנת הלימודים מתחילה בימים אלה, הנקבלת תוכל להחליט באיזה משני הסמסטרים של תשפ"ד תבוצע ההרחקה בפועל ובאיזה מהם יבוצעו עבודות השירות, בתיאום עם רשויות האוניברסיטה הרלוונטיות. אם לא יבוצעו עבודות השירות כנדרש, ייושם העונש החלופי שנקבע על ידי כב' הממונה על משמעת למקרה זה. בנוסף, ב"כ הנקבלת ציינה בפנינו כי על הנקבלת להרשם לסמינר שנתי בתשפ"ד על מנת לסיים את התואר, ואם היא לא תוכל להירשם אליו, הרחקה בפועל לסמסטר אחד כמוה דה פקטו כהרחקה לשנה שלמה. בהתאם, נאפשר לנקבלת להירשם רק לסמינר שנתי זה, במידה שהיא זקוקה לו לצורך סיום התואר. מלבד סמינר שנתי זה, בסמסטר שבו בחרה ליישם את ההרחקה, היא לא תוכל להירשם לאף קורס או סמינר אחר.

18. ניתן בהיעדר הצדדים ביום 28.12.2023. יפורסם ללא שם הנקבלת.

חבר ממונה
בר טסת

יו"ר בית הדין
פרופ' דוד גילה

חברה נבחרת
פרופ' ליאת הדר